

Bureau voor Archeologie Rapport 1013

Sint Jansberg 15, Groesbeek, gemeente Berg en Dal: een bureauonderzoek

Colofon

titel: Bureau voor Archeologie Rapport 1013. Sint Jansberg 15,
Groesbeek, gemeente Berg en Dal: een bureauonderzoek

auteur: C. de Jong

autorisatie: A. de Boer (KNA senior prospector)

datum: 9 december 2021

ISSN: 2214-6687

© Bureau voor Archeologie

Koningsweg 244 Utrecht

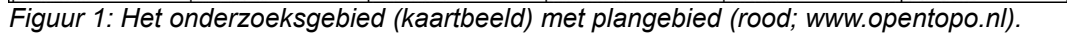
T 030 245 18 95

E info@bureauvoorarcheologie.nl

I <https://www.bureauvoorarcheologie.nl>

Administratieve gegevens

Projectnummer	2021011503
Provincie	Gelderland
Gemeente	Berg en Dal
Plaats	Groesbeek
Toponiem	Sint Jansberg 15
Centrum locatie (m RD)	192.810; 417.510 (x; y)
Omvang plangebied	3.300 m ²
Kadastrale gegevens	gemeentecode: 337, sectie: R, nummer(s): 334, 364
ARCHIS onderzoeksmeldingsnummer	4957399100 (ABU)
Opdrachtgever	Buro BOOT
Uitvoerder	Bureau voor Archeologie
Kaartblad	46B
(RO) kader onderzoek	Aanvraag bestemmingsplanwijziging
Bevoegde overheid	Gemeente Berg en Dal
Deskundige namens bevoegde overheid	D7 Archeologie, E. Mietes

Inhoudsopgave

	Samenvatting.....	7
1	Inleiding.....	8
2	Doelstelling en vraagstelling.....	9
3	Methode.....	10
4	Onderzoeksgebied en toekomstig gebruik.....	11
5	Huidige situatie.....	12
6	Aardwetenschappelijke waarden.....	13
7	Historische situatie.....	15
8	Mogelijke verstoringen.....	17
9	Archeologische en bouwhistorische waarden.....	18
10	Gespecificeerde verwachting.....	20
11	Conclusie.....	22
12	Advies.....	23
13	Literatuur.....	24
	Figuren.....	25

Lijst met Figuren

Figuur 1: Het onderzoeksgebied (kaartbeeld) met plangebied (rood; www.opentopo.nl).....	4
Figuur 2: Luchtfoto 2018.....	25
Figuur 3: Luchtfoto 2020. Het noorden is onder.....	25
Figuur 4: Topografische kaart.....	26
Figuur 5: Archeologische beleidskaart van de voormalige gemeente Groesbeek (Willemse 2004).....	27
Figuur 6: Verbeelding van het bouwplan.....	28
Figuur 7: Locatie van de nieuwe bebouwing (rood).....	28
Figuur 8: Locatie van de kelders.....	29
Figuur 9: Bestemmingsplan Buitengebied Groesbeek ('Ruimtelijkeplannen.nl' 2014).....	30
Figuur 10: Stuwwal van Nijmegen (naar: https://geopaden.nl/portal/stuwwal/index.php/nl/geologie/68-stuwwallen)..	31
Figuur 11: Geomorfologische kaart (Alterra 2004).....	32
Figuur 12: Bodemkaart (Alterra Wageningen UR 2012).....	33
Figuur 13: Hoogte-reliëfkaart (Actueel Hoogtebestand Nederland 2018). Hoogtewaarden zijn in m NAP.....	34
Figuur 14: Kaart van de heerlijkheid Groesbeek, 1768 (Van Aarden 1768). Het noorden is rechtsboven.....	35
Figuur 15: Kadastrale minuut 1811-1832 (Kadaster 1811; 'HISGIS Gelderland' 2019).....	36
Figuur 16: Topografisch militaire kaart 1850.....	37
Figuur 17: 573-1961-MIDDELAAR-1870.....	37
Figuur 18: 573-1962-MIDDELAAR-1893.....	38
Figuur 19: 573-1964-MIDDELAAR-1910.....	38
Figuur 20: 573-1966-MIDDELAAR-1938.....	39
Figuur 21: 46B-1958-Groesbeek.....	39
Figuur 22: 46B-1978-Groesbeek.....	40
Figuur 23: 46B-1986-Groesbeek.....	40
Figuur 24: Archeologische terreinen (rood), vondstlocaties (geel) en zaken (blauw) uit ARCHIS (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2020).....	41
Figuur 25: Kaart operatie Market-Garden (Stichting Groesbeek Airborne Vrienden 2014).....	42

Lijst met Tabellen

Tabel 1: Aardkundige waarden.....	14
Tabel 2: Archeologische terreinen, zaken en vondstlocaties ca. 500 m van het plangebied.....	19

Samenvatting

Bureau voor Archeologie heeft een bureauonderzoek uitgevoerd voor bouwwerkzaamheden aan de Sint Jansberg 15 te Groesbeek.

De vraagstelling van het onderzoek luidt: hoe kan rekening gehouden worden met eventuele archeologische resten bij de voorgenomen ontwikkeling? Het onderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de richtlijnen van de KNA, protocol 4002. Voor het onderzoek zijn kaarten, databases en literatuur geraadpleegd om te komen tot een gespecificeerde archeologische verwachting van het gebied.

In het plangebied worden varkensstallen gesloopt en worden twee nieuwe woningen gebouwd. De woningen worden ter hoogte van de stallen gebouwd.

Het plangebied ligt in het archeologisch landschap 'Stuwwallen', in de landschapszone droogdalbodems. De ondergrond bestaat uit gestuwde grindrijke rivierafzettingen. Hierop is in het Weichselien siltig dekzand (löss) afgezet. Op de stuwwal zijn ook droge dalen gevormd en het plangebied ligt gedeeltelijk in zo'n droog dal.

De stuwwal is vanaf het Laat Paleolithicum geschikt voor bewoning. Met name resten uit de IJzertijd worden in dit gebied veel aangetroffen. Ontginningen rondom Groesbeek vinden echter pas plaats in de 18^e en 19^e eeuw. Gedurende de 18^e en 19^e eeuw bestaat het plangebied voornamelijk uit bos. Dit bos wordt gebruikt voor het leveren van hakhout, terwijl het tegelijkertijd dient als afscheiding tussen de akkers direct ten noorden en zuiden van het plangebied. Tussen 1910 en 1970 krijgt het plangebied een agrarische functie. Vanaf 1970 ontstaat de huidige situatie, waarin het grootste deel van de oppervlakte bestaat uit varkensstallen.

Archeologische resten kunnen dicht aan het oppervlak aanwezig zijn. Bij de aanleg van de varkensstallen is de bodem vergraven. Deze bodemverstoringen reiken waarschijnlijk dieper dan de diepte waarin archeologische resten worden verwacht. Omdat de woningen ter hoogte van de stallen, en dus de reeds verstoorde bodem, worden gebouwd, adviseert Bureau voor Archeologie het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling.

Dit onderzoek is met grote zorgvuldigheid uitgevoerd. Het is echter nooit uit te sluiten dat bij de graafwerkzaamheden toch archeologische resten worden aangetroffen op plaatsen en dieptes waar die niet worden verwacht. Eventuele archeologische resten is men verplicht te melden bij de Minister van OCW in overeenstemming met de Erfgoedwet uit 2015. In dit geval wordt aangeraden om contact op te nemen met de gemeente Berg en Dal.

1 Inleiding

Bureau voor Archeologie heeft een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor bouwwerkzaamheden aan de Sint Jansberg 15 te Groesbeek.

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd in het kader van de aanvraag van een bestemmingsplanwijziging.

De ligging van het plangebied is weergegeven in fig. 1. Vanwege het gemeentelijke archeologische beleid moet voor de beoogde ontwikkeling een archeologisch onderzoek worden uitgevoerd.

Het onderzoek is uitgevoerd onder certificaat BRL SIKB 4000,¹ in overeenstemming met de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.1).

Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek. Met de bevindingen wordt aan het einde van het rapport een advies gegeven hoe bij het project rekening kan worden gehouden met archeologische waarden.

1 <https://www.kiwa.nl/upload/certificate/00094278.pdf>

2 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting zodat een beslissing genomen kan worden over hoe met eventuele archeologische waarden rekening moet worden gehouden bij de voorgenomen werkzaamheden.

De volgende onderzoeksvragen zijn in dit onderzoek gebruikt:

1. *Waaruit bestaan de voorgenomen bodemingrepen?*
2. *Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied in termen van geomorfologie, geologie en bodemkunde?*
3. *Wat is de historische ontwikkeling van het plangebied?*
4. *Is sprake van bekende archeologische waarden (zoals AMK terreinen, vondstlocaties, historische kernen) in het plangebied en directe omgeving, en zo ja welke?*
5. *Kunnen archeologische resten in het plangebied aanwezig zijn? Zo ja, wat is daarvan op hoofdlijnen de omvang, ligging, aard en datering?*
6. *Welke vervolgstap(pen) kunnen worden genomen om rekening te houden met (mogelijke) archeologische resten?*
7. *Indien vervolgonderzoek wordt geadviseerd: Welke methode(n), techniek(en) en strategie(ën) van Inventariserend veldonderzoek zijn hiervoor geschikt?*

3 Methode

Het bureauonderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de richtlijnen van de KNA 4.1, protocol 4002.²

Voor het onderzoek zijn kaarten, databases en literatuur geraadpleegd om tot een gespecificeerde archeologische verwachting van het gebied te komen. Eerst wordt het plan- en onderzoeksgebied vastgesteld en het onderzoek gemeld bij ARCHIS. Daarna wordt achtereenvolgens de aardkundige, archeologische en historische context van het te onderzoeken gebied bestudeerd. Deze gegevens leiden tot het opstellen van een gespecificeerde verwachting. In de gespecificeerde verwachting worden de mogelijk aanwezige archeologische resten beschreven in termen van onder meer diepteligging, omvang, ouderdom en conservering.

De genoemde stappen leiden tot onderhavig rapport en het openbaar maken van de resultaten bij Archis en het e-Depot voor de Nederlandse Archeologie.³ In de hierna volgende hoofdstukken worden de belangrijkste onderzoeksgegevens gepresenteerd.

Van alle afgebeelde kaarten is het noorden boven, tenzij anders aangegeven.

² SIKB 2018

³ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Data Archiving and Networking Services

4 Onderzoeksgebied en toekomstig gebruik

Afbakening plan- en onderzoeksgebied

De ligging van het plangebied staat afgebeeld in fig. 1. Het plangebied ligt in de gemeente Berg en Dal in de plaats Groesbeek. De locatie ligt aan het adres Sint Jansberg 15. Het plangebied is ongeveer 80 m lang en 40 m breed en heeft een omvang van 3.300 m².

Aan de noordkant van het plangebied loopt de Sint Jansberg (straat). Het plangebied ligt deels in een weiland dat parallel loopt aan dezelfde weg (fig. 2, 3 en 4).

Om voldoende informatie over aardkundige, historische en archeologische gegevens te verzamelen wordt een onderzoeksgebied gebruikt dat groter is dan het plangebied. Het onderzoeksgebied voor het bureauonderzoek is een zone met straal van circa 500 m om de ontwikkeling heen (fig. 1).

Overheidsbeleid

In het gebied geldt een vastgesteld gemeentelijk archeologisch beleid. Op de gemeentelijke archeologische beleidskaart uit 2013 heeft het overgrote deel van het plangebied plangebied een hoge archeologische verwachting (fig. 5). Het beleid is dat bij ingrepen van meer dan 100 m² en waarbij dieper wordt gegraven dan 40 cm onder maaiveld rekening gehouden moet worden met archeologische resten.

Ontwerp c.q. inrichtingsplan

De beoogde ingreep bestaat uit de sloop van varkensstallen en de bouw van twee woningen (fig. 6). Onder de nieuwe woningen zijn kelders voorzien. De diepte is ongeveer 240 cm -mv.

Aard en omvang van de toekomstige verstoring

De nieuwe woningen worden gebouwd op de locatie van de varkensstal (fig. 7).

Milieutechnische condities

In het plangebied staat een milieukundig bodemonderzoek gepland. De resultaten van dit onderzoek zijn nog niet beschikbaar.

Grondwaterpeil

De actuele grondwaterstand in het plangebied kan worden afgeleid uit de grondwatertrap op de bodemkaart. De grondwatertrap is VII*. Dit betekent dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand dieper staat dan 140 cm onder maaiveld.

De grondwaterstand zal door de beoogde ingrepen waarschijnlijk niet veranderen.

Consequentie van de ingrepen

Door uitvoeren van graafwerkzaamheden kunnen archeologische resten worden vergraven.

5 Huidige situatie

Bebouwing, functie en bodemgebruik

In het plangebied bevinden zich varkensstallen met gierkelders uit 1970.⁴ De kelders onder de stallen hebben verschillende afmetingen en diepten (fig. 8). Onder de westelijke stal zijn de kelder trapsgewijs aangelegd waarbij de diepte toeneemt van 150 naar 220 cm -mv. Onder de oostelijke stal is de kelder 220 cm diep. De onderkant van de funderingen ligt bij de oostelijke stal op ongeveer 100 cm -mv.

Het gebied tussen de openbare weg en de stallen bestaat uit verhardingen (beton) en stroken met gras. Ten zuiden van de stallen ligt een weiland.

Bestemmingsplan

Het plangebied ligt in bestemmingsplan Buitengebied Groesbeek. Een verbeelding van het bestemmingsplan is opgenomen in fig. 9. In het plangebied geldt de dubbelbestemming Waarde - Archeologische verwachtingswaarden. Dit betekent dat bij ingrepen met een omvang van meer dan 100 m² waarbij de bodem dieper dan 40 cm onder maaiveld wordt verstoord een rapport moet worden overlegd waaruit blijkt dat de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld.

4 Kadaster 2013

6 Aardwetenschappelijke waarden

De aardkundige gegevens staan samengevat in tabel 1.

Het plangebied ligt in het archeologisch landschap 'Stuwwallen', in de landschapszone droogdalbodems.⁵ Tijdens het Saalien is het noordelijke deel van Nederland bedekt met een ijskap waarvan het zuidelijk deel bestaat uit een serie ijstongen. Door het gewicht van het ijs zijn pakketten zand en grind, die zijn afgezet in de voorafgaande periode, opgestuwd. Hierdoor zijn langs de randen van de ijstong stuwwallen ontstaan, waaronder de stuwwal van Nijmegen waar het plangebied op ligt (fig. 10). Op de plek van de ijstong is een bekken achtergebleven, het Bekken van Kranenburg. Dit bekken is grotendeels opgevuld met fluvioglaciale afzettingen afkomstig van de stuwwal door erosie van smeltwater.⁶

Na het relatief warme Eemien, in het Weichselien heerst er in Nederland een pool-woestijnklimaat. Door de aanwezigheid van permafrost en een gebrek aan vegetatie kan de bovengrond makkelijk eroderen. Op de hellingen van de stuwwal ontstaan door het smeltwater dalen. In de huidige situatie stroomt er geen oppervlaktewater meer door de dalen waardoor ze nu beschouwd worden als 'droge dalen'. Volgens de geomorfologische kaart ligt het plangebied gedeeltelijk in een droog dal (11/10S3, fig. 11).

Tijdens het Weichselien heeft ook de wind invloed op het landschap. Grote hoeveelheden zand en silt worden door de wind verplaatst. Op (de flanken van) de stuwwal en in de dalen ontstaan zo lössgronden. In het plangebied en de omgeving is de lösslaag dunner dan 120 cm. Door het fijne sediment kan overtollig water moeilijk doorstromen, waardoor hydromorfe kenmerken ontstaan tussen 40 en 100 cm -mv. Op de bodemkaart wordt dit bodemtype aangeduid als een poldervaaggrond in zandig leem (Ln5g, fig. 12).⁷ Vaaggronden zijn bodems waarin weinig bodemvorming heeft plaatsgevonden. Of hydromorfe kenmerken aanwezig zijn is afhankelijk van de dikte van het lösspakket en de korrelgrootte. Waar hydromorfe kenmerken ontbreken, is sprake van een vorstvaaggrond.

Het plangebied ligt op de stuwwal van Nijmegen. Het maaiveldniveau neemt af in oostelijke richting (fig. 13). Het hoogte verschil in het plangebied is ongeveer 6,4 m. Het droge dal is ook duidelijk zichtbaar op het AHN en bepaalt voor een groot deel het reliëf in het plangebied.

⁵ Rensink e.a. 2015

⁶ Willemse 2004

⁷ Stichting voor Bodemkartering 1969

Bron	Situatie plangebied, omschrijving
Geologie	Geologische Overzichtskaart 1 : 250 000: ⁸ Bx8: Laagpakket van Schimmert op gestuwde afzettingen; zandige leem (löss) op gestuwd zand en -grind
Bodemkunde (fig. 12)	Poldervaaggronden; zandige leem in situ (Ln5g-VII*)
Geomorfologie (fig. 11)	- Droog dal (+/- dekzand/loss, 11/10S3) - Hoge stuwwal bedekt met dekzand (14B4)
AHN (fig. 13)	De hoogte loopt af van 57,8 naar 51,4 m NAP in noordwestelijke richting.

Tabel 1: Aardkundige waarden.

7 Historische situatie

De stuwwal van Nijmegen is sinds het Paleolithicum een geschikte vestigingslocatie. Vuursteen vondsten uit het Paleolithicum tot en met het Neolithicum zijn niet uitzonderlijk. Aardewerkfragmenten uit de Bronstijd zijn ten noorden bij Klein Amerika aangetroffen.⁹

In de buurt van het plangebied, binnen een straal van 500 m, zijn vooral vondsten uit de IJzertijd gevonden (zie hoofdstuk 2.7). De vele vondsten uit de IJzertijd op andere plekken op de stuwwal suggereren dat het gebied dicht bewoond is geweest. De aanwezigheid van de Romeinen in en nabij Nijmegen in de Romeinse tijd kan invloed hebben gehad op de bedrijvigheid in het gebied.¹⁰

Ongeveer anderhalve kilometer ten oosten van het plangebied ligt het buurtschap grafwegen. De naam van het buurtschap kan afgeleid zijn van begraven. Een andere verklaring is de verwijzing naar Otto II graaf van Gelre. De naam komt in manuscripten voor sinds de 13^e eeuw.¹¹

Op ongeveer 1,5 kilometer ten noorden van het plangebied ligt het dorp Breedeweg, ontstaan tijdens de ontginningen van de 19^e eeuw en vernoemd naar gelijknamige weg.¹²

Het plangebied ligt ongeveer drie kilometer ten zuiden van Groesbeek. De eerste vermeldingen van Groesbeek komen uit de 11^e eeuw. Het hof in Groesbeek is gesticht in de 10^e eeuw en vormt de kern van de heerlijkheid Groesbeek. De heerlijkheid omvat onder andere delen van het Nederrijkswood (vroeger Ketelwald, en ook wel het Reichswald genoemd).¹³

De ontginningen rondom Groesbeek vinden plaats in Late Middeleeuwen. De gebieden ten zuiden van Groesbeek en Breedeweg worden pas in de 18^e eeuw ontgonnen. Op de kaart uit 1768 is zichtbaar dat rondom het plangebied akkers liggen, naar het oosten ligt nog steeds bos. Het stuk bos in het plangebied wordt waarschijnlijk gebruikt als productiebos (fig. 14). Bos en heide gebieden worden pas in de 19^e eeuw grootschalig ontgonnen.¹⁴

Op de Kadastrale minuut uit 1811 tot en met 1832 wordt duidelijk dat het plangebied uit bouwland en akkermaalsbos bestaat (fig. 15). Bij een Akkermaalsbos of akkermaalshout wordt de boom gekapt tot een bepaald niveau. Uit de overgebleven stam groeien dan weer nieuwe takken. Op deze manier kan om de tien jaar hout geleverd worden. Een akkermaalsbos fungeert ook als heg voor de afscheiding van percelen.¹⁵

Ongeveer 100 m ten zuidwesten liggen drie gebouwen. De panden worden op de archeologische beleidskaart, die gebaseerd is op de kadastrale minuut, aangegeven als historisch erf. Op de kaart uit 1768 zijn deze woningen ook al aanwezig.

9 Haartsen 2009

10 Haartsen 2009

11 Van der Sijs 2010

12 Van Berkel en Samplonius 2018

13 Schulte 1983

14 Willemse 2004

15 Claassen 2016

Tot en met 1910 is het landgebruik van het plangebied waarschijnlijk bos (fig. 16 tot en met 19). Tussen 1910 en 1938 verandert het landgebruik in akkers en dit blijft zo tot en met 1970 (fig. 20 tot en met 22). In 1970 worden de varkensstallen gebouwd en maakt het bouwland plaats voor weiland (fig. 23).

8 Mogelijke verstoringen

Archeologische resten in het plangebied bevinden zich vlak onder het maaiveld, hierdoor kunnen bij relatief ondiepe ingrepen de resten vergraven zijn.

Tot en met 1850 staat in het plangebied een akkermaalsbos. Bij het rooien van dit bos om plaats te maken voor bouwland, is de bovengrond mogelijk vergraven.

Een groot deel van het plangebied is vergraven bij de aanleg van plateaus waarop de varkensstallen zijn gebouwd. Bovendien liggen onder de stallen kelders. De diepte van deze kelders varieert tussen 150 en 220 cm. De fundering onder de rest van de stal ligt op ongeveer 100 cm -mv.

9 Archeologische en bouwhistorische waarden

Archeologische terreinen, vondstlocaties en zaken staan weergegeven in fig. 24 en staan toegelicht in tabel 2. De belangrijkste bevindingen worden in de lopende tekst samengevat.

In het plangebied liggen geen archeologische waarnemingen en geen (delen van) archeologische terreinen. Het plangebied is niet eerder archeologisch onderzocht.

Ongeveer 500 m ten oosten van het plangebied bevindt zich AMK-terrein 2.000. In dit terrein van hoge archeologische waarden is een grote hoeveelheid aardewerk uit de IJzertijd aangetroffen. Ook zijn hier twee vuursteenafslagen gevonden die dateren uit het Neolithicum.

In de omgeving van het plangebied zijn een aantal losse vondsten gedaan. Ook op deze locaties is aardewerk uit de IJzertijd en vuursteen uit het Neolithicum aangetroffen. Deze locaties liggen ongeveer 300 m ten noordoosten, 220 m ten noorden, 650 m ten noordwesten en 600 m ten oosten van het plangebied.

Het plangebied ligt nabij de grens tussen Gelderland en Limburg. In Limburg is het archeologische project Expeditie Vuistbijl bezig, waarbij vindplaatsen worden gekoppeld aan geologische, landschappelijke en bodemkundige eenheden. De grenzen van dit project zijn gelijk aan de grenzen van de provincie Limburg en die kruisen daarom het onderzoeksgebied (fig. 24).

Het plangebied ligt in het operatieterrein van Market-Garden. Dit was een grootschalig geallieerd offensief met als doel de vestiging van een bruggenhoofd ten noorden van de Neder-Rijn tussen Arnhem en het IJsselmeer om de Duitse troepen in het westen van Nederland af te snijden. Het plangebied ligt langs de frontlinie (fig. 25).¹⁶

¹⁶ Stichting RAAP 2017; Stichting Groesbeek Airborne Vrienden 2014

Archeologische terreinen
2.000 - Groesbeek - Sint Maartensberg; Sint Jansberg - Terrein van hoge archeologische waarde Terrein met bewoningssporen uit de IJzertijd. Bij een kartering in 1986 is hier een grote hoeveelheid IJzertijd aardewerk en twee Neolithische vuursteenafslagen gevonden. 11.268 - Groesbeek - Sint Maartensberg; Sint Jansberg - Terrein van hoge archeologische waarde Zie AMK-terrein 2.000
Zaken (incl. evt. bijbehorende vondsten)
2.179.113.100: Bergen (L), Gennep, verwachtingskaart Melding van het opleveren van een verwachtingskaart. 4.776.858.100: Leudal, Heerlen, Expeditie Vuistbijl, (veld)kartering Dit project richt zich op de ontsluiting van resten van de vroegste bewoning in Limburg. Het project loopt tot en met maart 2021 en de resultaten zijn nog niet bekend.
Vondstlocaties los
1.053.136: Berg en Dal, Bredeweg, Zevendalse Baan, (veld)kartering Op deze locatie is één stuk handgevormd aardewerk uit de IJzertijd gevonden. 1.053.139: Berg en Dal, Bredeweg, Sint Maartensberg, (veld)kartering Vondst van twee stukken handgevormd aardewerk uit de IJzertijd. 1.053.140: Berg en Dal, Bredeweg, Sint Maartensberg, (veld)kartering Één van de vondsten op deze locatie is een stuk blauwgrijs grijsbakkend aardewerk uit de Late Middeleeuwen B. Ook zijn 5 stuks handgevormd aardewerk uit de IJzertijd aangetroffen. 1.053.142: Berg en Dal, Bredeweg, Sint Jansberg, (veld)kartering Vondst van twee vuursteenafslagen uit het Midden Neolithicum tot en met het Laat Neolithicum. Verder zijn 6 stukken keramiek uit de IJzertijd aangetroffen.

Tabel 2: Archeologische terreinen, zaken en vondstlocaties ca. 500 m van het plangebied.

In het plangebied staan geen bekende (ondergrondse) bouwhistorische waarden geregistreerd.¹⁷

¹⁷ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2017

10 Gespecificeerde verwachting

Het plangebied ligt in het archeologisch landschap 'Stuwwallen', in de landschapszone droogdalbodems. Tijdens het Weichselien ontstaan op de stuwwal droge dalen door een gebrek aan vegetatie. Ook wordt door de wind een pakket löss van minder dan 120 cm afgezet op de stuwwal. Na het Weichselien hebben in de bodem weinig bodemvormende processen plaatsgevonden waardoor in het plangebied poldervaaggronden en/of vorstvaaggronden te vinden zijn.

De stuwwal van Nijmegen is sinds het Paleolithicum een geschikte vestigingslocatie. Met name uit de IJzertijd zijn veel vondsten gedaan. Vanaf de 18^e eeuw ligt het plangebied voor het grootste deel tussen akkers. In het plangebied heeft een akkermaalsbos gestaan dat gebruikt werd voor houtproductie en als afscheiding voor de percelen. Pas vanaf het begin van de 20^e eeuw krijgt het plangebied een agrarische functie. In 1970 wordt er een varkensstal gebouwd dat het grootste deel van het plangebied beslaat.

De verwachting wordt als volgt gespecificeerd:

1. *Datering*

Laat-Paleolithicum tot en met de Nieuwe tijd.

2. *Complextype*

Archeologische resten uit de periode van jager-verzamelaars, landbouwsamenlevingen en staatssamenlevingen gerelateerd aan bewoning, economie, infrastructuur, rituelen en begravingen.

3. *Omvang*

Archeologische vindplaatsen uit de periode jager-verzamelaars hebben meestal een kleine omvang. Archeologische resten gerelateerd aan bewoning uit de periode van de landbouwsamenlevingen kunnen worden beschouwd als vlakelementen met variabele omvang (klein tot groot). Sommige complextypen kunnen zich ook als puntelementen manifesteren (begravingen, depots) of als lijnelementen (wegen, watergangen, percelering).

4. *Diepteligging*

Onder natuurlijke omstandigheden ligt dit niveau aan of vlak onder het maaiveld.

5. *Gaafheid en conservering (fysieke kwaliteit)*

Over de gaafheid en conservering van eventuele sporen en artefacten zijn geen nadere gegevens bekend.

6. *Locatie*

Hele plangebied.

7. *Uiterlijke kenmerken (prospectie kenmerken):*

Archeologische resten uit de periode van jager-verzamelaars kenmerken zich door een spreiding van vuursteenvondsten. Archeologische resten van landbouwsamenlevingen kenmerken zich door een sporen niveau en een spreiding van aardewerkfragmenten.

8. *Mogelijke verstoringen*

Bij de bouw van de varkensstallen zijn kelders aangelegd. Door de bouw van de stallen is de bodem zeer waarschijnlijk vergraven tot onder het archeologische niveau. In de strook landbouwgrond aan de zuidkant van de stal is de verstoring minder diep, maar kunnen archeologische resten verploegd zijn.

11 Conclusie

1. *Waaruit bestaan de voorgenomen bodemingrepen?*

De ingrepen bestaan uit het slopen van de varkensstallen en het bouwen van twee woningen. Onder de nieuwe woningen zijn kelders voorzien. De diepte is ongeveer 240 cm -mv. De woningen worden ter hoogte van de varkensstallen gebouwd.

2. *Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied in termen van geomorfologie, geologie en bodemkunde?*

Het plangebied ligt op de oostflank van de stuwwal van Nijmegen. Op de gestuwde rivierafzettingen van zand en grind is een pakket dekzand (löss) afgezet. In dit pakket heeft weinig bodemvorming plaatsgevonden.

3. *Wat is de historische ontwikkeling van het plangebied?*

Vanaf de 18^e eeuw tot en met het begin van de 20^e eeuw bestaat het grootste deel van het plangebied uit akkermaalsbos. Bij een akkermaalsbos wordt niet de hele boom gekapt waardoor het ook goed kan dienen als perceelscheiding. Tot de bouw van de varkensstallen in 1970 heeft het plangebied een agrarische functie.

4. *Is sprake van bekende archeologische waarden (zoals AMK terreinen, vondstlocaties, historische kernen) in het plangebied en directe omgeving, en zo ja welke?*

Ongeveer 500 m ten oosten van het plangebied bevindt zich een AMK-terrein van hoge archeologische waarde. Op deze locatie zijn vuursteenafslagen uit het Neolithicum en aardewerkfragmenten uit de IJzertijd aangetroffen. Vergelijkbare fragmenten zijn elders binnen het onderzoeksgebied gevonden.

5. *Is sprake van bekende bodemverstoringen?*

De bodem is grotendeels vergraven bij de aanleg van de varkensstallen met kelders. De diepte van de kelders varieert tussen 150 en 220 cm.

6. *Kunnen archeologische resten in het plangebied aanwezig zijn? Zo ja, wat is daarvan op hoofdlijnen de omvang, ligging, aard en datering?*

Aangezien de archeologische resten oorspronkelijk ondiep liggen, is het aannemelijk dat eventuele resten bij de bouw van de varkensstallen vergraven zijn. In de strook landbouwgrond naast de stallen zijn de archeologische resten waarschijnlijk verploegd.

7. *Indien vervolgonderzoek wordt geadviseerd: Welke methode(n), techniek(en) en strategie(ën) van Inventariserend veldonderzoek zijn hiervoor geschikt?*

n.v.t.

12 Advies

In de strook ten zuiden van het erf kunnen archeologische resten aanwezig zijn. Echter, op de plek waar de woningen zijn voorzien is de bodem waarschijnlijk al verstoord tot onder het archeologische niveau. Bureau voor Archeologie adviseert daarom het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling.

Dit onderzoek is met grote zorgvuldigheid uitgevoerd. Het is echter nooit uit te sluiten dat bij de graafwerkzaamheden toch archeologische resten worden aangetroffen op plaatsen en dieptes waar die niet worden verwacht. Eventuele archeologische resten is men verplicht te melden bij de Minister van OCW in overeenstemming met de Erfgoedwet uit 2015. In dit geval wordt aangeraden om contact op te nemen met de gemeente Berg en Dal.

13 Literatuur

- van Aarden, J. 1768. *'Cart van de heerlijkheid Groesbeek'*. Grave.
<https://www.geldersarchief.nl/bronnen/archieven?mivast=37&mizig=284&miadt=37&miaet=1&micode=0003&minr=42706138&miview=ldt>.
- Actueel Hoogtebestand Nederland. 2018. *'AHN3'*. Digitale Hoogtekaart.
<https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>.
- Alterra. 2004. *'Geomorfologische Kaart Nederland (GKN) Landsdekkend digitale bestand'*. Wageningen.
- Alterra Wageningen UR. 2012. *'BISNederland'*. *Bodemkaart 1: 50 000*.
<http://www.bodemdata.nl/>.
- van Berkel, G., en Kees Samplonius. 2018. *Nederlandse plaatsnamen verklaard*.
- Claassen, Ernest A.M. 2016. *Een geslacht van landheren te vorden 1500 - 1800*.
https://www.noortwijk.nl/assets/noortwijk_interactive.pdf.
- Haartsen, A. 2009. *'Ontgonnen verleden: Regiobeschrijvingen provincie Gelderland'*. Directie Kennis, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.
- 'HISGIS Gelderland'*. 2019. <https://hisgis.nl/projecten/gelderland/>.
- Kadaster. 1811. *'Kadastrale Minuten'*. 1832. <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>.
- . 2013. *'BAG-Viewer'*. <http://bagviewer.geodan.nl/index.html>.
- de Mulder, E.J.F. 2003. *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff.
- Rensink, E., H.J.T. Weerts, M. Kosian, H. Feiken, en B.I. Smit. 2015.
'Archeologische Landschappenkaart van Nederland. Methodiek en kaartbeeld'. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
<https://doi.org/10.17026/dans-xf6-ywnd>.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. 2017. *'Rijksmonumentenregister'*.
Cultureelerfgoed.nl. <https://cultureelerfgoed.nl/monumentenregister>.
- . 2020. *'Archis3 - Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed'*.
<https://archis.cultureelerfgoed.nl/#/login>.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, en Data Archiving and Networking Services. *'e-depot voor de Nederlandse archeologie'*. <http://www.edna.nl>.
- 'Ruimtelijkeplannen.nl'*. 2014. Geraadpleegd augustus 12.
<http://www.ruimtelijkeplannen.nl/web-roo/roo/bestemmingsplannen?tabFilter=ACTUEEL>.
- Schulte, A.G. 1983. *Het Rijk van Nijmegen. Oostelijk gedeelte en de Duffelt*. Den Haag: Staatsuitgeverij.
https://www.dbnl.org/tekst/schu211rijk01_01/index.php.
- van der Sijs, N. 2010. *'Etymologiebank'*. <http://www.etymologiebank.nl>.
- SIKB. 2018. *'BRL 4000: Beoordelingsrichtlijn Archeologie, versie 4.1'*. SIKB.
https://www.sikb.nl/doc/BRL4000/BRL%20SIKB%204000%20Archeologie%20versie%204_1.pdf.
- Stichting Groesbeek Airborne Vrienden. 2014. *'Bevrijdingskaart Market-Garden.'*
<http://groesbeekairbornevrienden.nl/bevrijdingskaart-market-garden/>.
- Stichting RAAP. 2017. *'Indicatieve Kaart Militaire Waarden (IKME)'*. december 22.
- Stichting voor Bodemkartering. 1969. *'Bodemkaart van Nederland 1:50.000: toelichting bij kaartblad 45 West 's-Hertogenbosch'*.
- Willemse, N.W. 2004. *'Gemeente Groesbeek Een archeologische beleidsadvieskaart'*. RAAP-rapport 1007. Amsterdam: RAAP Archeologisch Adviesbureau.
https://www.bergendal.nl/zien-en-beleven/archeologische-waarden-en-verwachtingskaarten_45689/.

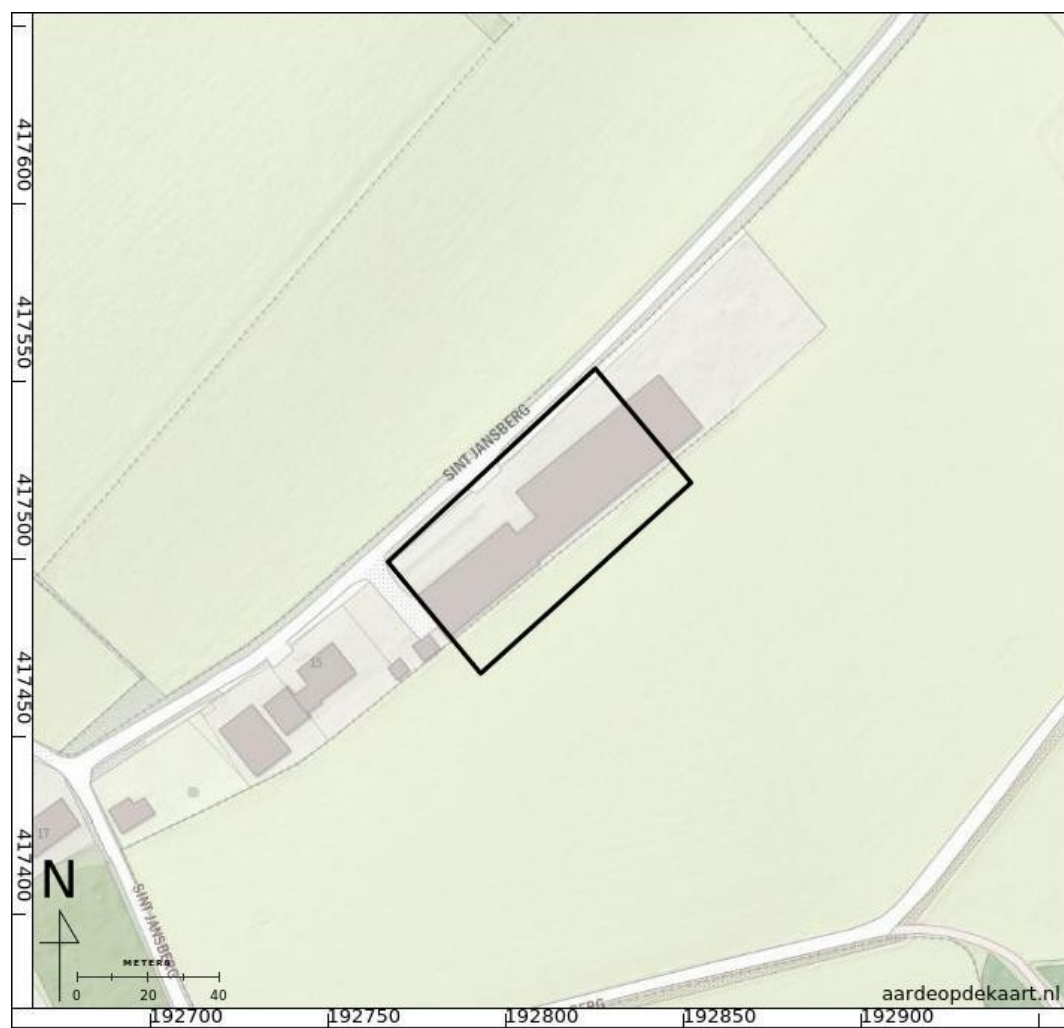
Figuren

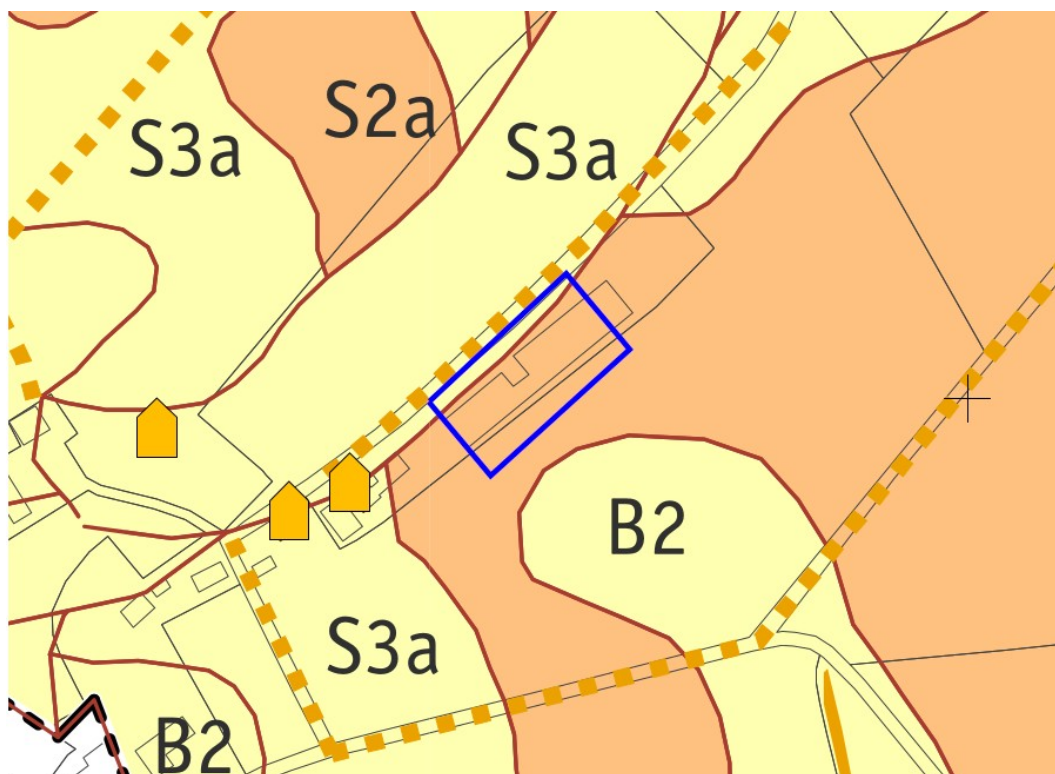
Figuur 2: Luchtfoto 2018.

Figuur 3: Luchtfoto 2020. Het noorden is onder.

Figuur 4: Topografische kaart.

hoge verwachting, mogelijk goede conservering

middelmatige verwachting

historisch erf (centrumcoördinaat)

weg/pad (tracé)/karrenspoor

Stuwwal van Nijmegen

stuwwalglooiingen (hellingklasse 2-5%)

S2a met vorstvaaggronden en/of poldervaaggrond in (zandige) leem

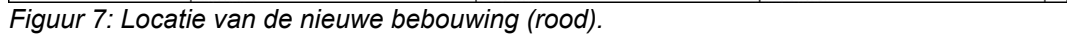
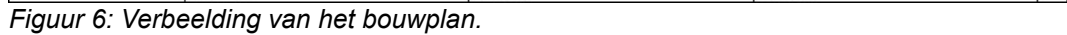
stuwwalhellingen (hellingklasse 5-10%)

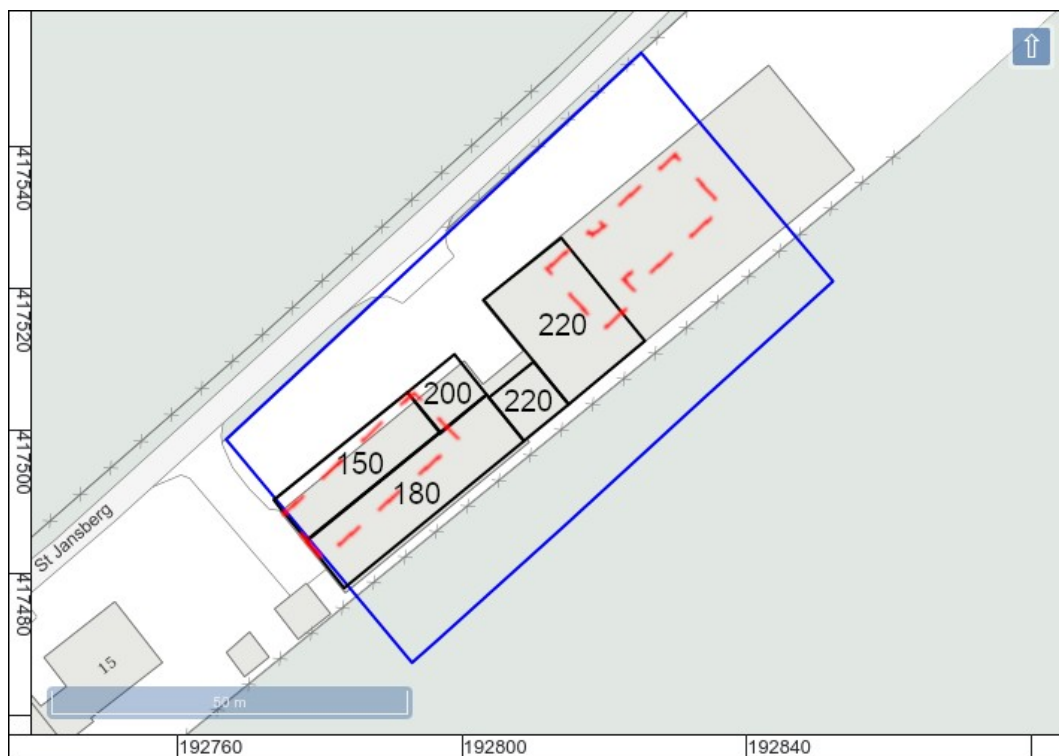
S3a met vorstvaaggronden en/of poldervaaggrond in (zandige) leem

Bekken van Kranenburg

B2 dekzandwelingen al dan niet met loess

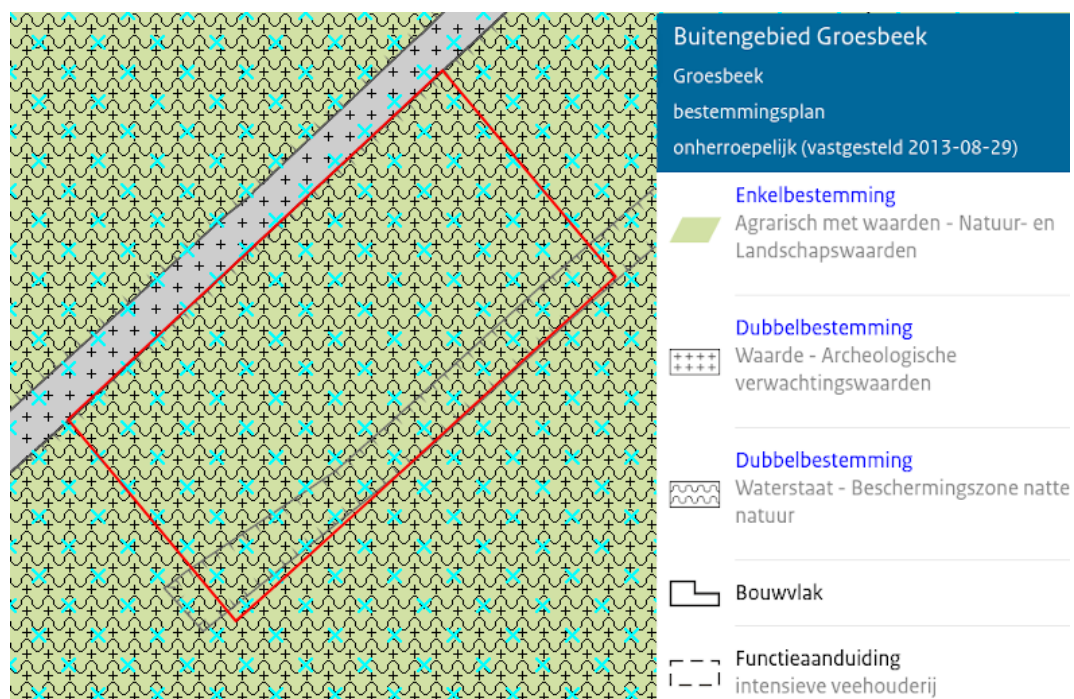
Figuur 5: Archeologische beleidskaart van de voormalige gemeente Groesbeek (Willemse 2004).

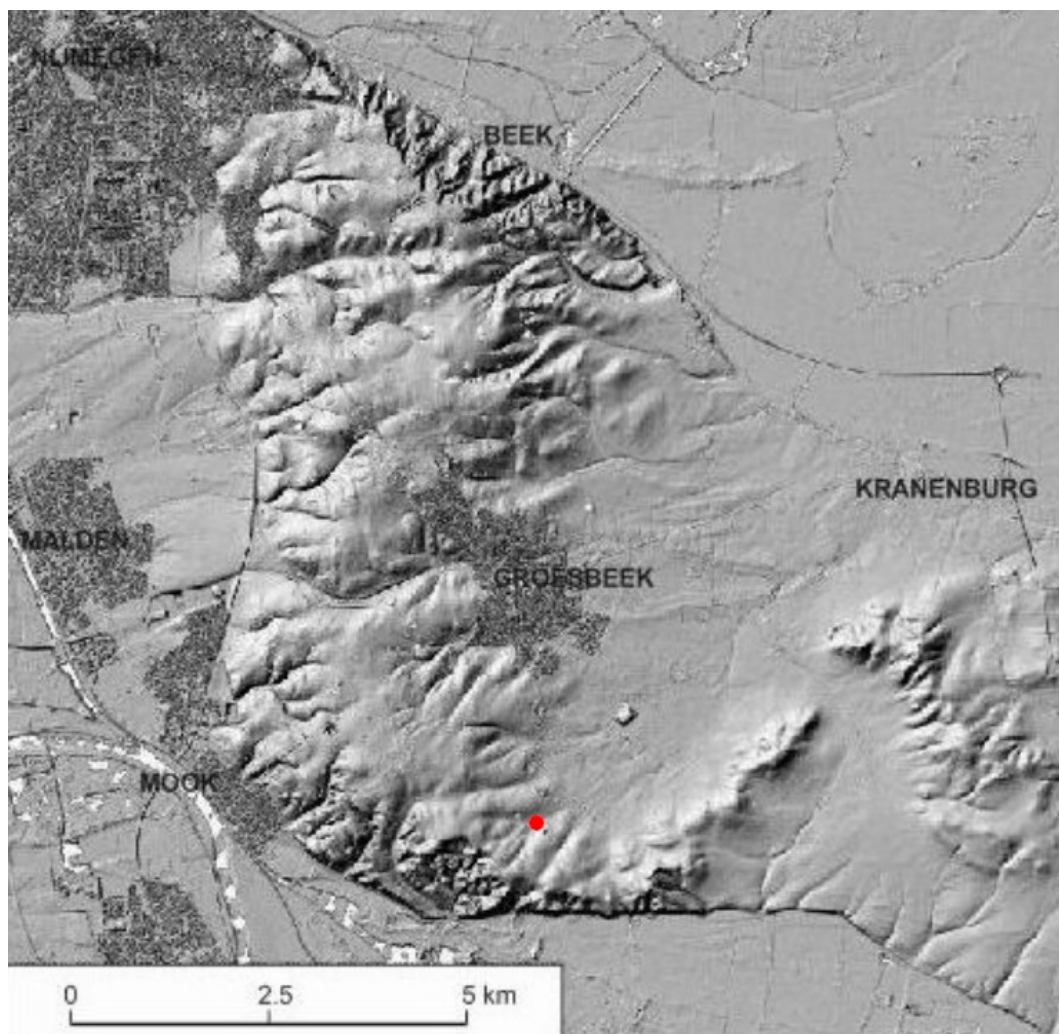

Figuur 8: Locatie van de kelders.

De waarden geven de diepte van de kelders aan in centimeters onder maaiveld. De locatie van de nieuwe bebouwing is met rood aangegeven.

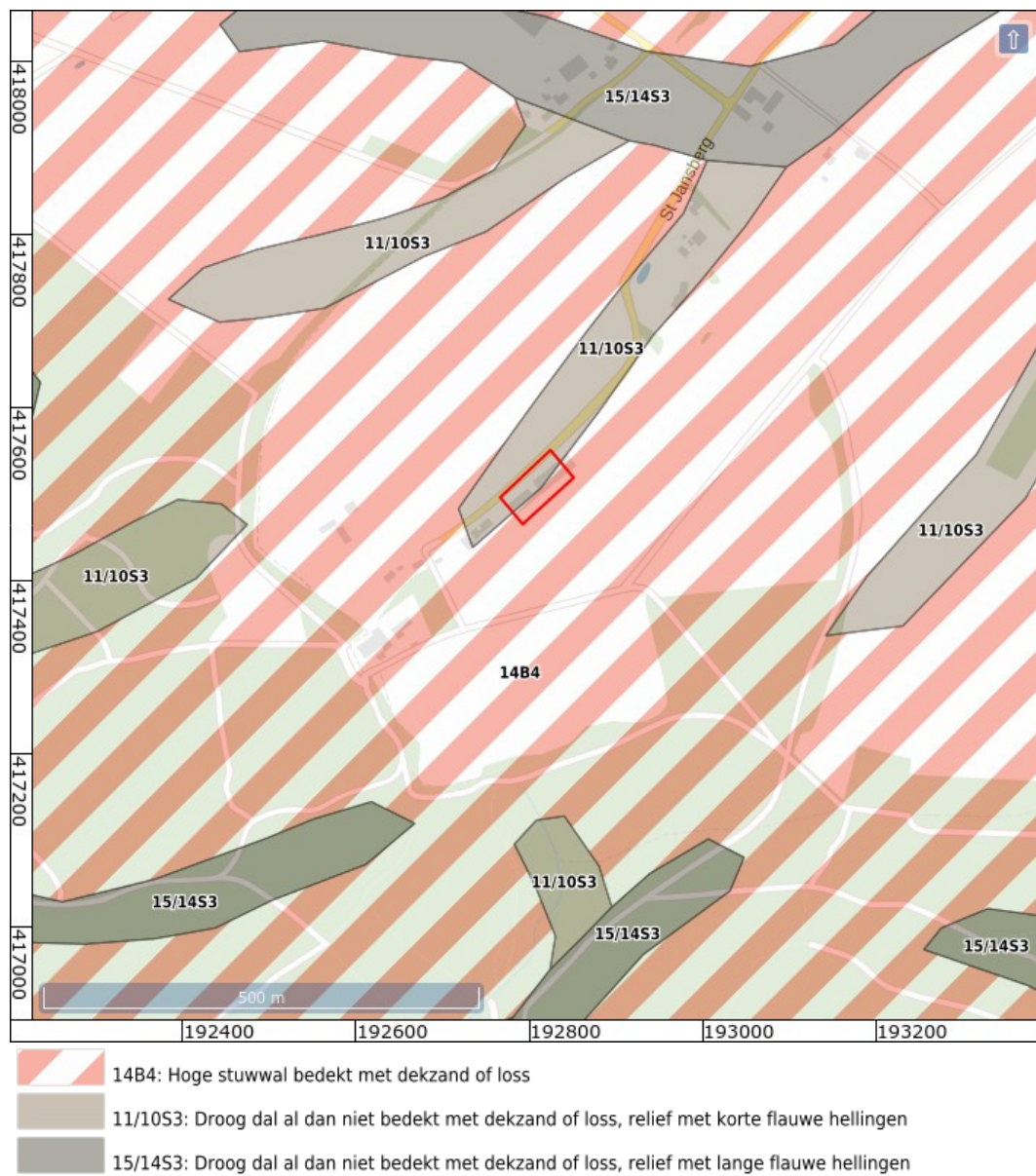

Figuur 9: Bestemmingsplan Buitengebied Groesbeek ('Ruimtelijkeplannen.nl' 2014).

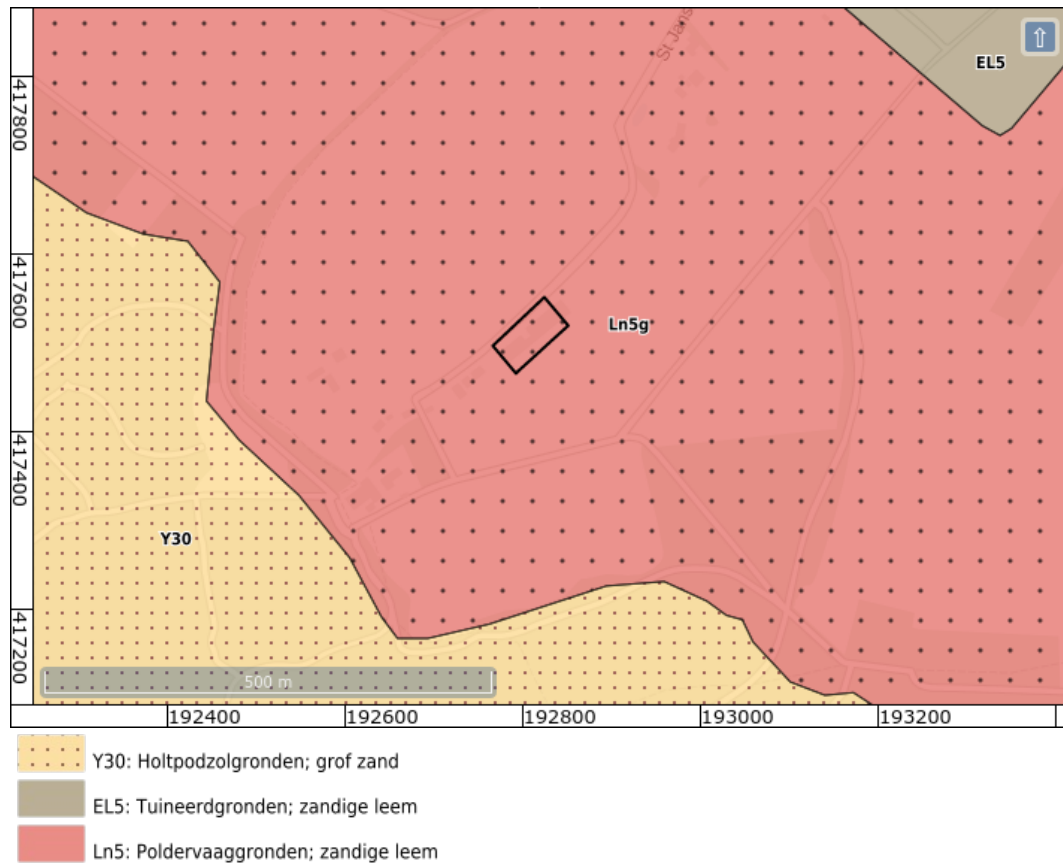

Figuur 10: Stuwwal van Nijmegen (naar: <https://geopaden.nl/portal/stuwwal/index.php/nl/geologie/68-stuwwallen>).

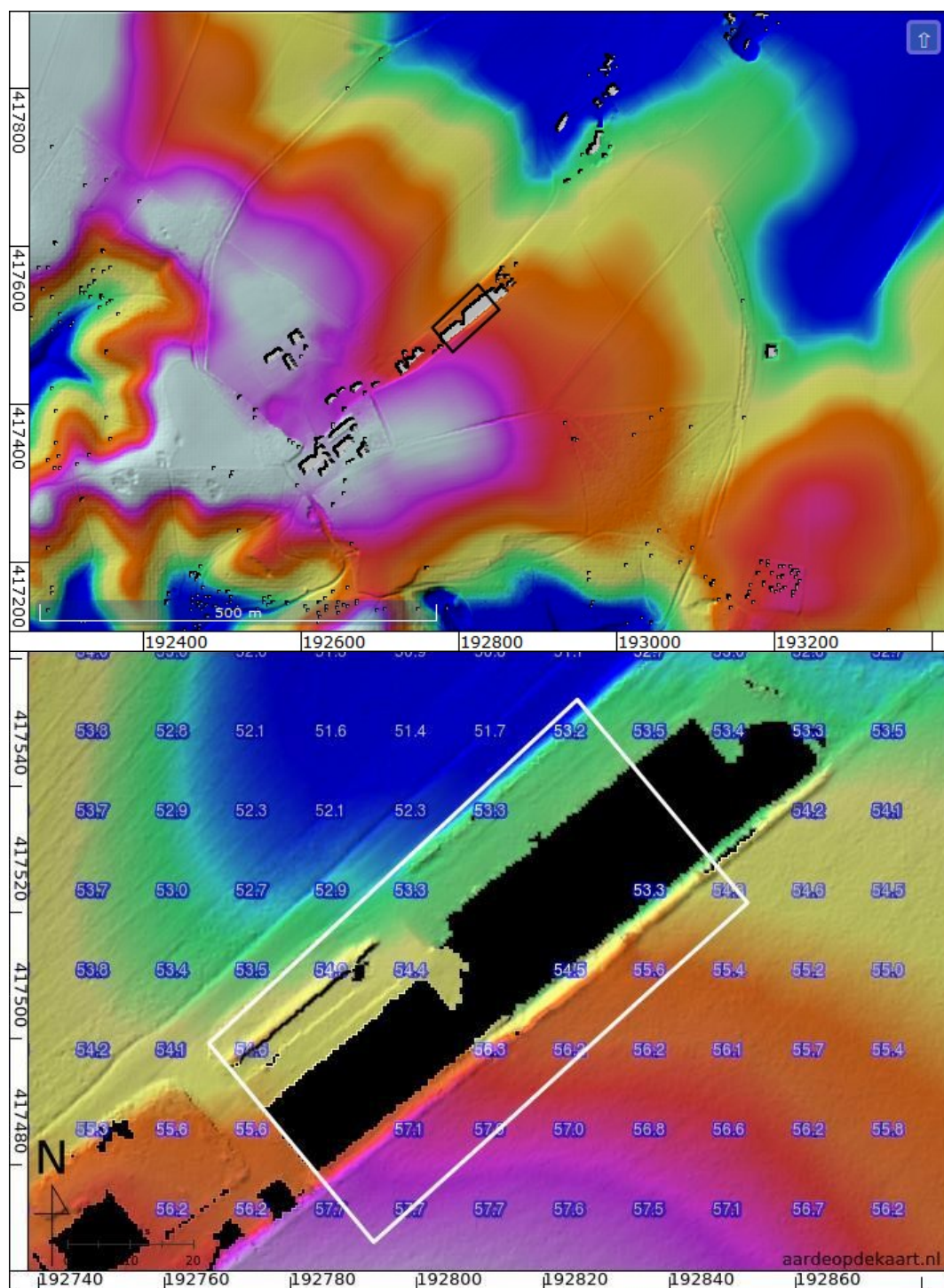
De ligging van het plangebied is aangegeven met de rode punt.

Figuur 11: Geomorfologische kaart (Alterra 2004).

Figuur 12: Bodemkaart (Alterra Wageningen UR 2012).

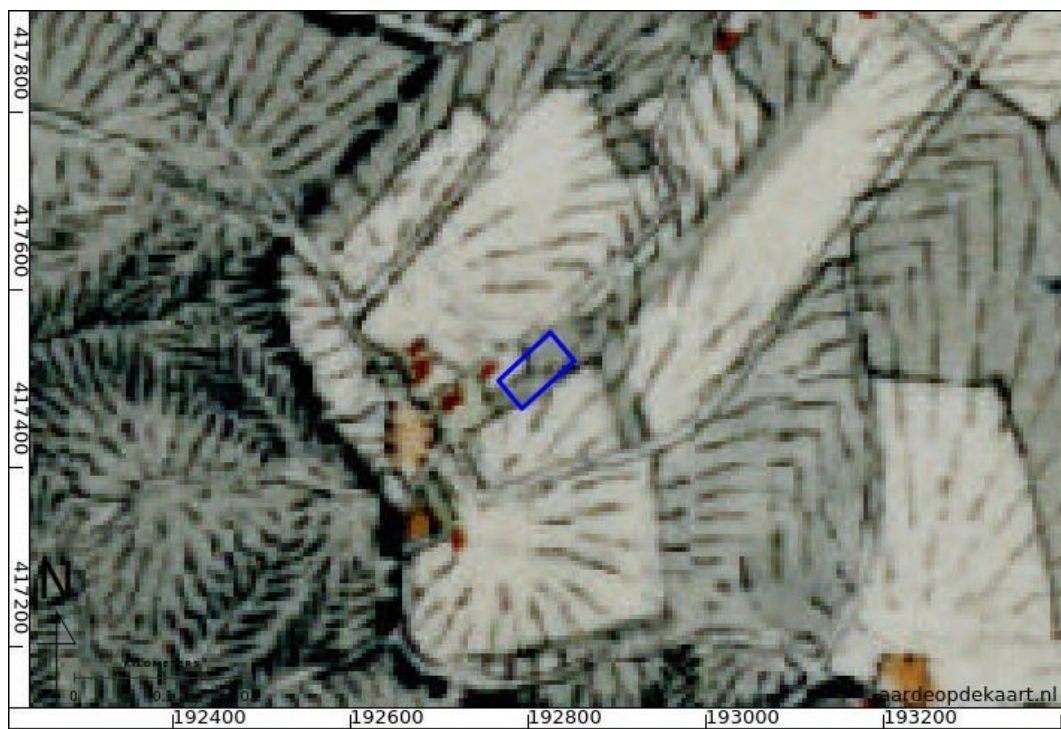
Figuur 13: Hoogte-reliëfkaart (Actueel Hoogtebestand Nederland 2018). Hoogtewaarden zijn in m NAP.

Figuur 14: Kaart van de heerlijkheid Groesbeek, 1768 (Van Aarden 1768). Het noorden is rechtsboven.

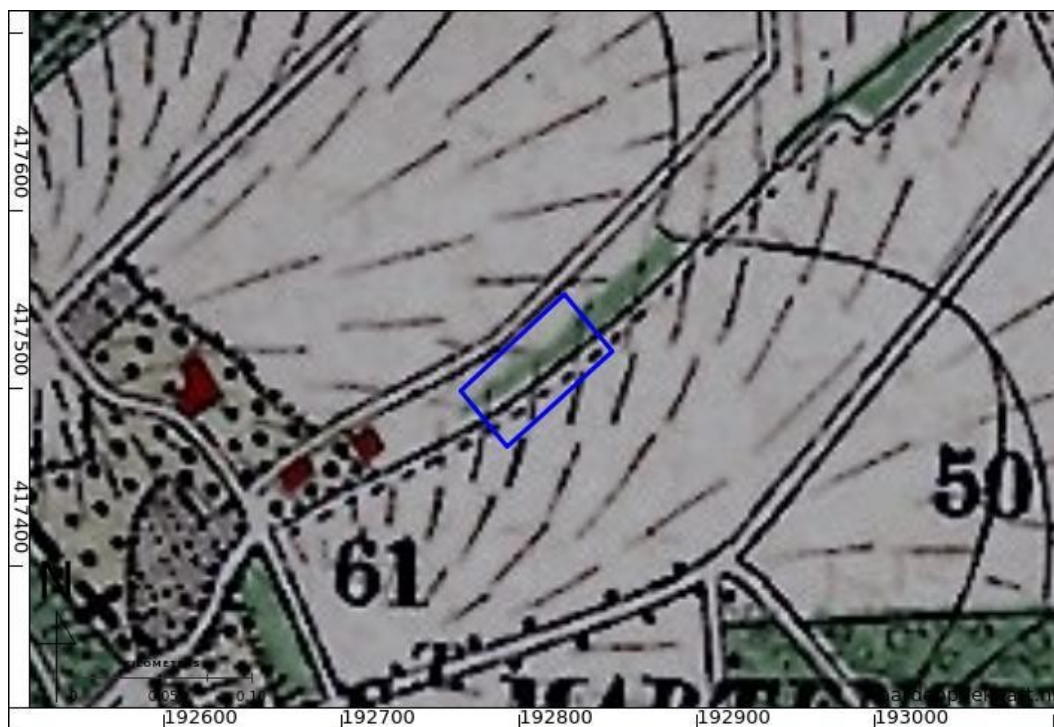
Figuur 15: Kadastrale minuut 1811-1832 (Kadaster 1811; 'HISGIS Gelderland' 2019).

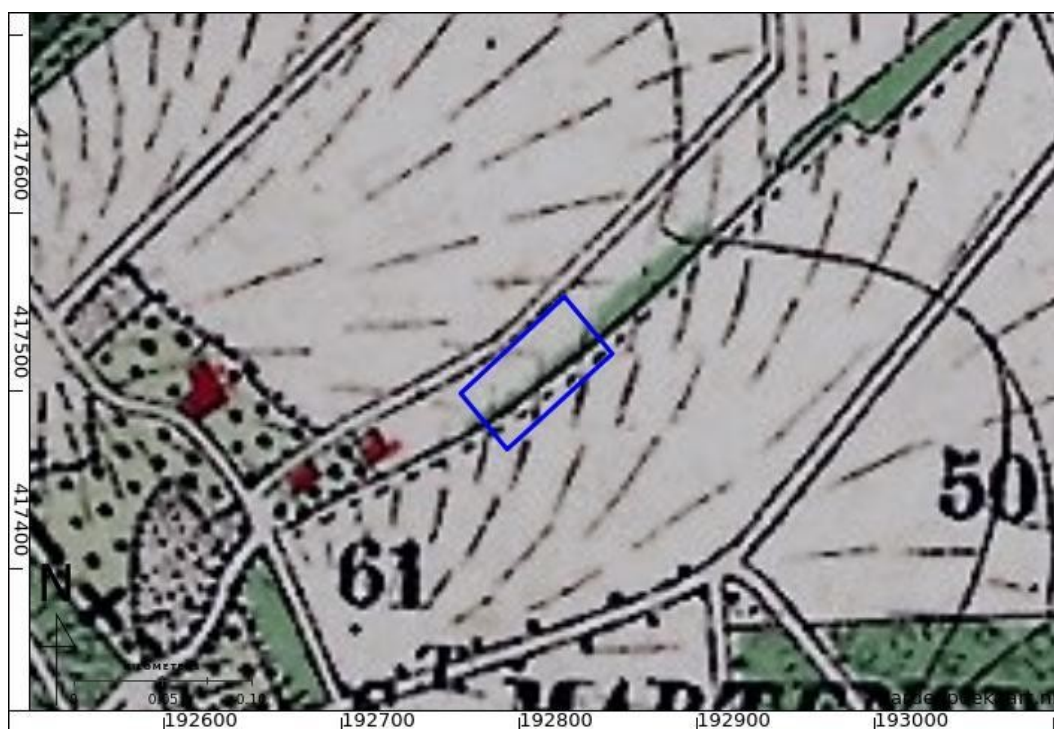
Figuur 16: Topografisch militaire kaart 1850.

Figuur 17: 573-1961-MIDDELAAR-1870.

Figuur 18: 573-1962-MIDDELAAR-1893.

Figuur 19: 573-1964-MIDDELAAR-1910.

Figuur 20: 573-1966-MIDDELAAR-1938.

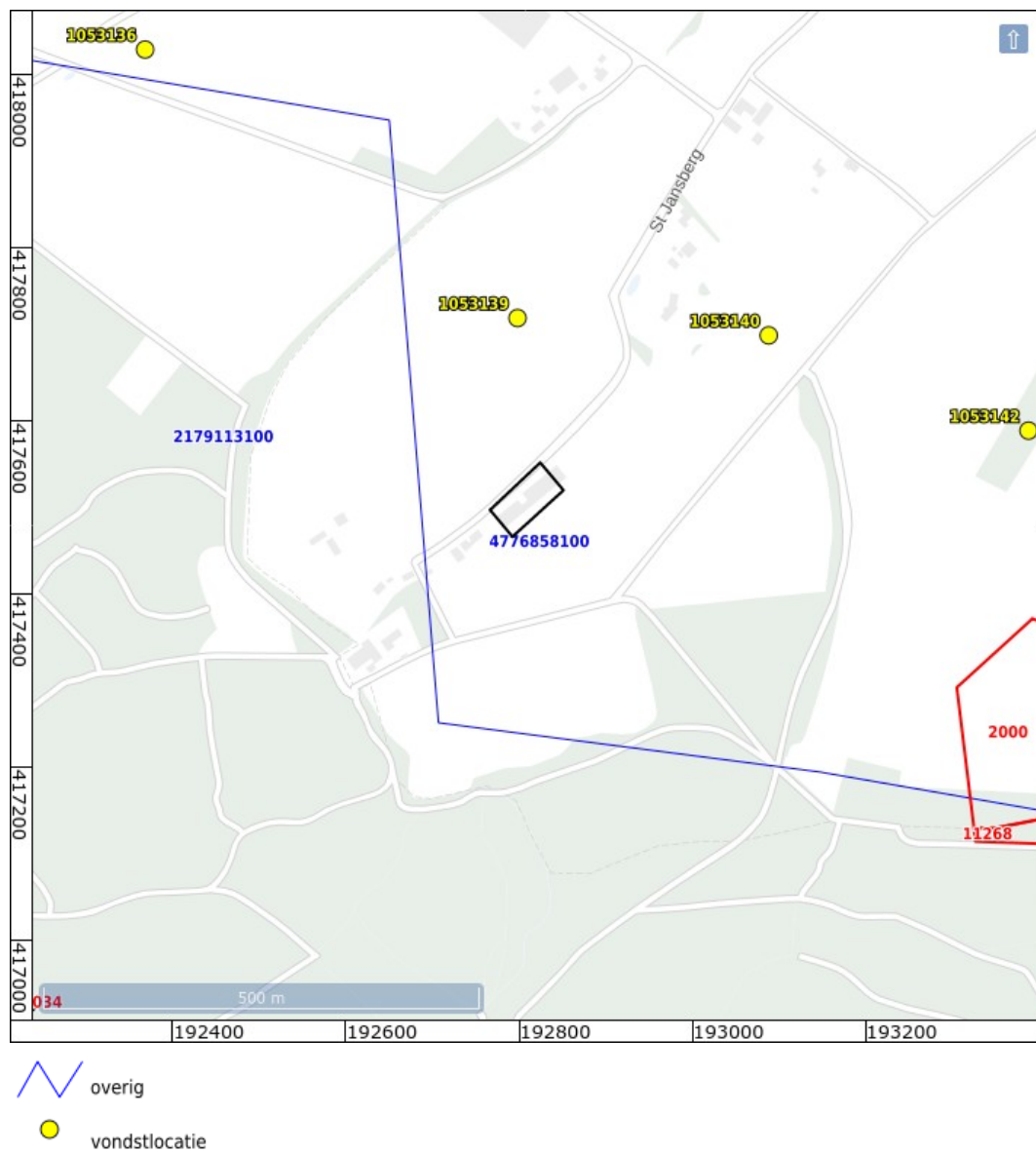
Figuur 21: 46B-1958-Groesbeek.

Figuur 22: 46B-1978-Groesbeek.

Figuur 23: 46B-1986-Groesbeek.

Figuur 24: Archeologische terreinen (rood), vondstlocaties (geel) en zaken (blauw) uit ARCHIS (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2020).

De blauwe lijn is de westgrens van de Expeditie Vuistbijl van de provincie Limburg (zaak 4.776.858.100)

Figuur 25: Kaart operatie Market-Garden (Stichting Groesbeek Airborne Vrienden 2014).